

“КОМП’ЮТЕРНІ” НОВОТВОРИ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ: ДО ПРОБЛЕМИ СОЦІОЛІНГВІСТИЧНОЇ ТИПОЛОГІЗАЦІЇ

Р.К. Махачаєвілі

Запорізький державний університет

Світ, що оточує людину, безкінечний. Безкінечним є розмаїття його форм та проявів. Протягом тисячоліть людство намагалось якомога повніше відобразити об’єктивну (та суб’єктивну) реальність у мові. Найдійовішим та найнаочнішим засобом такої своєрідної “саморефлексії” завжди було поповнення словникового складу мови за рахунок виникаючих реалій та концептів буття.

Наприкінці ХХ століття комп’ютерні технології із зростаючою інтенсивністю займають своє місце як невід’ємна частина суспільного життя. Нові комп’ютерні реалії, що з’являються з незбагненною швидкістю, потребують негайного відображення у сучасній англійській мові. З лінгвістичної точки зору це знаходить своє відображення у виникненні цілої низки словосполучень, основою яких є поняття *revolution*. Наприклад: *cable revolution* – широке застосування кабельного телебачення, *wireless revolution* – широкомасштабне упровадження сотового зв’язку, *network revolution* – комп’ютеризація підприємств. Загальним терміном для позначення цього процесу є поняття “кібернетичної революції” як такої – *cyber revolution* (Eliotte 1999:210).

Таким чином, майбутнє світу, де вся інформація здобуватиметься та розповсюджуватиметься за допомогою комп’ютерної техніки, з погляду сучасної англійської мови, постає як “кібермайбутнє” – *cyberfuture*. Однак, доки “кіберреальність” не завершилася ще до кінця, у мові відбиваються події, явища та процеси, що відбуваються у створеному комп’ютерною мережею *Internet* “кіберпросторі” – *cyberworld*. Варто зазначити також, що такий період “тотальної комп’ютеризації” став мішенню атракції різноманітних сталих “епітетів” для свого позначення: *Cyber Age, Digital Age, Age of Bits, etc* (Jacob 1998:3).

“Кібернеологізми” ринули до англійської мови лише у 90-ті роки минулого століття у зв’язку з підвищенням ролі мережі *Internet*, а своєрідна мода на їх вживання отримала назву *cyberplague* (Quinion 2000:6).

Поряд з абсолютним лідером *cyber-* в англійській мові на даному етапі функціонують ще декілька продуктивних комп’ютерних словотворчих елементів. Значною мірою “обслуговують” комп’ютерну революцію високопродуктивні афіксоїди *techno-* та *tele-*. Елемент *techno-* (*tech-*) широко застосовується для введення понять, пов’язаних із сучасною технікою (*technonerd, technohead, techno-journalist*), а елемент *tele-* бере участь у створенні похідних, що співвідносяться з телекомунікаційною та інформаційною технікою (*telecommuting, teledemocracy, telemedicine*) (Зацний 1999:183).

Цілий ряд лексичних одиниць не тільки закріпився за інформаційною технікою, а й перетворився на справжні центри словотворення. Це стосується насамперед слова *electronic*, що, окрім загальних значень, все частіше використовується в значенні “здійснюваний через комп’ютерну мережу” – *electronic cash, electronic commerce*. Але найчастіше в такому значенні надане слово функціонує в абrevіатурній формі (*E-*): *E-generation, e-book, e-business, e-shop* (Wallis 2000:41). Семантичний неологізм *web* (спочатку *World Wide Web*) став одним із найбільш вживаних синонімів поняття *Internet* та центром численних інновацій. Наприклад: *webber, web-browser, web-head, web-page, web-site, webliography, web-surfer*.

Афіксаційна словотворча модель за нашими спостереженнями є однією з найпоширеніших на сучасному етапі розвитку англійської мови. Однак для того щоб сформулювати в учнів цілісне уявлення про сучасні словотворчі процеси, лише афіксаційної моделі недостатньо. Отже, надалі маємо вести мову про явище атракції синонімічних неологізмів навколо базових центрів словотворчих парадигм (Єнікєєва 1999:70).

За створення особливої метамови світу комп’ютерних технологій навколо цього поняття виникли відразу декілька груп неологізмів. Існує цілий ряд неологізмів, що з’явилися на основі нового словотворчого елемента *speak-*, який вживається здебільшого у значенні “професійний жаргон фахівців”.

Найрізноманітнішими є підсфери застосування нової соціально-комп’ютерної лексики. І нам вбачається цілком можливим систематизувати існуючі та потенційні комп’ютерні неологізми за галузями “віртуального” життя: економічними відносинами, мас-медіа, соціальною стратифікацією за різними параметрами тощо. Почати, на нашу думку, потрібно з економічної, бо ніщо на зламі століть так не сприяло розвитку економіки, як новий етап науково-технічного прогресу. Так, різні фінансові можливості різних класів західного суспільства призвели до соціально-економічної нерівності особливого плану – між тими, хто застосовує комп’ютерну техніку, і тими, хто нею не користується, – *computer gap* або *cyber-inequality* (Davis 2001:53).

Бурхливе впровадження найсучасніших технологій у сферу ділових відносин стало поштовхом до створення синонімічних рядів, пов’язаних із таким поняттям, як “електронна комерція” (економічні операції через комп’ютерну мережу): *e-commerce, e-business, cyberbusiness*. Схожий процес спостерігаємо і навколо концепту так званої “віртуальної валюти”: *cybercurrency, e-money, e-cash, digital cash, cyberdollars*. З вищезазначеного випливає можливість проведення різноманітних розрахункових банківських та брокерських операцій через *Internet*, що також знайшло своє відображення у цілій низці неологізмів, як-от: *cyberpayment, cyberbanking, cyberbroking*. З’явився навіть особливий різновид цінних паперів – акції компаній, пов’язані з виробництвом комп’ютерної техніки та програмного забезпечення, – *cyberstock*. Самі такі підприємства отримали назву *dot.coms* (*dot.comies*).

Феномен, який репрезентує останній неологізм необхідно, на нашу думку, розглянути ретельніше, тому що таке явище може викликати значні труднощі у розумінні та інтерпретації. Спочатку необхідно повернутись трохи назад у часі, коли поряд із розглянутими раніше суто комп’ютерними афіксами у подібній функції стали вживатися частини *Internet*-адрес: *.com, .net*, а згодом і такі елементи, як *dot-com, dot-net*. Проте функціональний

статус частин електронних адрес на думку вчених не можна вважати визначеним. Ці елементи дійсно беруть участь в утворенні інновацій, однак якщо вони виконують роль словотворчих елементів, тоді такі знаки, як *dot-commer*, *dot-commie*, не можуть належати до похідних (і взагалі-то до слів), оскільки складаються лише з двох афіксів. Зазначимо, що елемент *dot* - є лише графічним позначенням крапки, тому можна припустити, що поняття “афікс” у зв’язку з інформаційною революцією набуває “віртуального” значення (Зацний 2001:177).

Як наслідок, існування ринку збуту зумовлює необхідність реклами товарів та послуг, що здійснюється також через комп’ютерну мережу та набула назви *data-base marketing* (Hubert 2001:27).

Розвиток сфери “віртуальної” економіки, втягнення якомога більшої кількості людей у користування міжнародною комп’ютерною мережею зумовило виникнення якісно нових (цифрових) засобів масової інформації (відповідно – *New media / Digital media*), які функціонують виключно через Internet. Цей процес зумовлює необхідність відображення у мові таких новоутворених реалій, як електронні журнали (*e-zine*, *cyberzine*), процес їх розповсюдження у “віртуальному” просторі (*cybercast*, *datacast*, *Webcast*). Цікаво, що ці неологізми створено шляхом телескопії – зрощення сталих комп’ютерних морфем (*e-*, *cyber*, *Web-*) з елементами, що їх було виділено зі слів *magazine* – журнал та *broadcast* - трансляція. Цей приклад наочно ілюструє досить розповсюджений у сучасній англійській мові процес словотворення шляхом вилучення з цілого слова морфеми (або того, що ми називаємо “хвиною морфемою”, як у випадку з елементом *-zine*) і надання їй значення “батьківської” лексеми.

Повернемося до соціального аспекту буття “віртуального” простору. Оскільки всі процеси, що відбуваються по іншу сторону комп’ютерних дисплеїв, здійснюються та регулюються все-таки людьми, варто сказати декілька слів про покоління, що було виховане в епоху комп’ютеризації і зветься тому *cybergeneration*, *e-generation*. Основну масу осіб, що безпосередньо використовують комп’ютери у своїй діяльності, можна умовно поділити на два великі класи: спеціалісти-професіонали та користувачі. Світ спеціалістів із виробництва комп’ютерної техніки отримав назву *computerdom* (тут ми знову стикаємося з випадком телескопії, аналогічним тому, що був розглянутий вище).

Видатні, визнані авторитети в галузі новітніх технологій, які складають так звану “кібереліту” (*cyberelite*), позначаються поняттями *cyber-guru* або *cyberati* (*digirati*). Необхідно звернути увагу, що остання словотворча модель набула надзвичайної популярності в сучасній англійській мові. Суть її полягає в зрощенні відповідного словотворчого елемента зі словом “literati”, що останнім часом функціонує в значенні “висококваліфікована людина, професіонал” (Webster 1993:863). Взагалі, особи, що володіють навичками роботи з комп’ютерною технікою, останнім часом стали позначатись неологізмами *cybersavvy*, *computersavvy*, *net-savvy*, які концентруються навколо поняття *savvy*, вживаного у значенні “компетентний, володіючий необхідними знаннями” та функціонуючого в ролі новітнього словотворчого елемента. Зазначимо, що лексична одиниця *savvy* потрапила до англійської мови як перекручення французького дієслова “savoir” – знати.

Як бачимо, одне й теж поняття комп’ютерного “профі” сприяє виникненню цілої низки синонімічних словотворчих елементів (Longman 1995:1267). Подібний випадок синонімії споглядаємо при означенні комп’ютерного користувача (*cyberuser*), до нестями захопленого своїм ПК. З одного боку, для позначення особи, насправді завзятої, в англійській мові почав функціонувати елемент *-junkie*. Таким чином, за аналогією до існуючих зразків виникли неологізми *computer-junkie*, *cyber-junkie*, *data-junkie*.

Але найбільше добropорядні користувачі страждають все-таки не від терористів, а від комп’ютерних шахраїв (*cybercrook*) та комп’ютерних злодіїв (*cyberthief*), які викрадають програми. Значну категорію “кіберзлочинників” складають “хакери” (*hackers*), які можуть проникати майже до будь-якої комп’ютерної системи для викрадення інформації. Найбільш майстерні з них отримали назву *superhackers* або *überhackers*. Необхідно звернути увагу на те, що префікс *über-*, який було запозичено з німецької, де він має значення “над”, на даному етапі функціонує в англійській мові паралельно з префіксом *super-*, як тотожна йому. Окрім того, поняття “*hacker*” може бути враховане як досить продуктивний словотворчий елемент. Так, на його основі виникло позначення електронного приладу для захисту від стороннього втручання в комп’ютерну систему: *hacker-watch*. А комп’ютери, захищені від подібного втручання, відтепер одержали означення *hackerproof*.

Оскільки користувачі, що спілкуються через комп’ютерну мережу, об’єднуються, як і в “реальному” світі, за інтересами та професійними критеріями, виникла наявна необхідність зображення цього явища в мові. Так з’явилися “кібермістечка” – *cyberville*. Цікаво, що цей неологізм було створено за аналогією з існуючим словом *corporationville* (місто, повністю залежне від великого підприємства). З цього випливає, що в сучасній англійській мові елемент *-ville* функціонує в значенні “поселення, об’єднання будь-якого роду”. “Мешканець” такого “кіберпоселення” отримав назву *cybercitizen* (*cyberian*) / *Netizen*. З встановленням віртуальних едностей виникла потреба в задоволенні їх духовних запитів, що, в свою чергу, зумовило виникнення “віртуальної” церкви (*cyberchurch*).

Більше того, актуалізації спіритуальних зв’язків між членами Інтернет-спільноти сприяє виникнення та популяризація такого цифрового феномена, як *blog* (*Weblog*) – особиста Інтернет-сторінка, що працює в режимі щоденника (Figueoa, 2002:44). Цікаво, що дану лексичну одиницю створено із використанням словотворчої моделі типу *e-zine*, тобто шляхом виділення “хвиною” морфеми (в даному випадку – елемента слова *Web*).

Таким чином, маємо зробити висновок, що сфера новітніх комп’ютерних технологій на сучасному етапі є невичерпним джерелом збагачення словниково складу сучасної англійської мови. Процес цей відбувається як за рахунок “техноспрямованої” переорієнтації загальноновживаних мовних одиниць, так і шляхом створення цілком нових, автентичних для даної сфери словотворчих елементів. Крім того, функціонування “віртуального” суспільства постійно поповнюється новими аспектами, запозиченими з буття “реального”, що не просто тягне

за собою розвиток лексичного складу сучасної англійської мови, а й зумовлює необхідність соціолінгвістичної типологізації новоутворених одиниць за відповідними галузями.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Зацний Ю.А. Розвиток словникового складу англійської мови в 80-90-ті роки XX століття: Дис... доктора філологічних наук: 10.02.04.- К., 1999. – 190 с.
2. Зацний Ю.А., Пахомова Т.О. Мова і суспільство: збагачення словникового складу сучасної англійської мови. – Запоріжжя: Запорізький державний університет, 2001. – 243с.
3. Єнікєєва С.М. Формування та функціонування нових словотворчих елементів англійської мови: Автореф. дис... кандидата філологічних наук: 10.02.04.–Харків, 1999.–17с.
4. Davis G. The Phantom Menace // Newsweek. – 2001. – Oct. 9. – P. 53.
5. Elliotte B. Coming of Web-Age // Newsweek. – 1999. – Sept. 6. – P. 21.
6. Figueroa A. Living in the blog-osphere // Newsweek. – 2002. – Aug. 26. – P. 44-47.
7. Hubert A. Data-base Marketing // US News and World Report. – 2001. –Nov.20.–P. 27-32.
8. Jacob W. What Dreams May Come // Time. – 1998. - №18. – P. 29-32.
9. Longman Dictionary of Contemporary English. – Barcelona: Longman Dictionaries, 1995. – 1667p.
10. New Webster's Dictionary and Thesaurus. – Danbury, Ct.: Lexicon Publications, Inc., 1993.– 1584 p.
11. Oxford Dictionary of American Slang. – Oxford: OUP, 1995. – 682 p.
12. Quinion M. Jargon File. www.jargon.com
13. Wallis G. Year 2000 Survey // US News and World Report. – 2000. – Dec. 9. – P. 39-43.

Надійшла до редколегії 18 березня 2003р